

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

А.Г. ЖАРИНОВА,

д.е.н., Київський національний університет технологій та дизайну

Механізм управління інтелектуальним капіталом в умовах інноваційного розвитку економіки України

У статті проаналізовані теоретичні аспекти управління інтелектуальним капіталом підприємства, розглянуті принципи такого управління і відповідні проблеми. Визначені інструменти управління інтелектуальним капіталом та найбільш ефективний підхід до побудови і функціонування цього управління.

Ключові слова: управління, інтелектуальний капітал, механізм, функції, принципи, інструменти.

А.Г. ЖАРИНОВА,

д.э.н., Киевский национальный университет технологий и дизайна

Механизм управления интеллектуальным капиталом в условиях инновационного развития экономики Украины

В статье проанализированы теоретические аспекты управления интеллектуальным капиталом предприятия, рассмотрены принципы такого управления и соответствующие проблемы. Определены инструменты управления интеллектуальным капиталом и наиболее эффективный подход к построению и функционированию этого управления.

Ключевые слова: управление, интеллектуальный капитал, механизм, функции, принципы, инструменты.

A.G. ZHARINOVA

doctor of economics, Kyiv National University of Technologies and Design

The mechanism of intellectual capital management in terms of innovative development of economy of Ukraine

The article analyzes theoretical aspects of intellectual capital management of the company, reviews the principles of this management and related issues. Also specified the tools of intellectual capital management and the most effective approach to the construction and functioning of this management.

Keywords: management, intellectual capital, mechanism, functions, principles, instruments.

Постановка проблеми. Говорячи про розвиток економіки України, маємо зазначити, що і сьогодні, і в найближчому майбутньому наша держава залишається промисловою країною. Тому спосіб життя, прибутки й перспективи більшості населення залежать і залежатимуть від розвитку промислових підприємств. Водночас у сучасних економічних системах основою конкурентних переваг промислових організацій є унікальні знання й інтелектуальна власність. Ось чому конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на міжнародному рівні є утопічною без усвідомлення значимості інтелектуального капіталу й без оволодіння навичками управління

ним. Потреба в пошуку найбільш перспективних шляхів такого управління пояснює актуальність даної статті, де робиться спроба визначити максимально ефективний підхід до організації управління діяльністю щодо створення, накопичення й раціонального використання інтелектуального капіталу в умовах інноваційного розвитку економіки України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Незважаючи на високий ступінь вивчення вищезазначеної проблеми, маємо відзначити, що ані в працях зарубіжних авторів, ані у відповідних роботах вітчизняних дослідників до сьогодні не було спроби заглибитися в аналіз меха-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

нізму управління інтелектуальним капіталом з погляду прийнятності відповідних інструментів і способів для українських промислових організацій.

Мета статті. Механізм управління будь-яким процесом включає мету, об'єкт і суб'єкт управління, принципи, функції, методи, оргструктуру, інструменти, управлінський персонал, критерії оцінювання функціонування [1].

Узагальнюючи теоретичні праці науковців щодо визначення механізму управління в економіці та враховуючи особливості визначення феномену інтелектуальний капітал, пропонуємо свій науковий погляд на питання про механізм управління інтелектуальним капіталом.

Метою механізму управління інтелектуальним капіталом, на нашу думку, є досягнення максимального результату від використання інтелектуального капіталу з одночасною мінімізацією витрат на інтелектуальні активи, що виникають на різних стадіях розробки й реалізації кінцевого інтелектуального продукту.

Виклад основного матеріалу. Під механізмом управління інтелектуальним капіталом розуміємо певну структуру, яка реалізує сукупність дій і заходів, спрямованих на забезпечення ефективного планування, організації й контролю, формування, розвитку та відтворення інтелектуального капіталу в економіці знань, зокрема й на рівні підприємств, а також мотивації процесів акумулювання та нагромадження інтелектуальних ресурсів.

Аналіз наукових видань і первинної інформації вітчизняних підприємств дозволив визначити такі загальні функції управління інтелектуальним капіталом: аналіз, планування, прогнозування, стимулювання, організація, контроль. Через ці функції реалізуються такі завдання:

- планування, організація, контроль і регулювання процесів створення і розвитку інтелектуального капіталу;
- створення атмосфери інноваційної сприйнятливості, забезпечення розвитку співробітників та їх мотивація до акумулювання та нагромадження інтелектуальних активів;
- формування організаційно-методичної бази управління інтелектуальним капіталом і умов для його ефективного використання;
- організація, контроль і регулювання процесу руху інформаційних потоків, які циркулюють між підприємствами та зовнішнім середовищем;
- планування, організація й контроль процесу формування портфеля прав на об'єкти права інтелектуальної власності як інструменту регулювання товарних ринків;
- планування, організація, контроль і регулювання процесів використання інтелектуального капіталу в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємств.

Ураховуючи визначені функції та завдання управління і особливий інформаційно-інтелектуальний характер інтелектуального капіталу, обґрунтуємо принципи механізму управління інтелектуальним капіталом.

1. *Принцип орієнтації на досягнення результату.* У зв'язку з тим що розробка наукомісткої продукції включає множини складних для організації та контролю творчих процесів, побудова роботи здійснюється на основі мети або результату, а не завдання.

2. *Принцип залежності від результату.* У тому випадку, коли фахівці зацікавлені в результаті, вони можуть виконувати

ти всі стадії процесу самостійно, використовуючи експертні системи та бази даних. У цьому випадку знижується потреба в оперативному контролі операцій, що робить функції контролю прерогативою вищого рівня управління.

3. *Принцип одноразової фіксації інформації в джерелах.* Сучасні інформаційні технології дозволяють заносити інформацію в бази даних, доступні всім зацікавленим користувачам. З урахуванням особливого інформаційного характеру інтелектуального капіталу виникає можливість обмеження доступу до певних баз даних і застосування методів захисту інформації. Реляційні бази даних і системи обміну ними дозволяють легко вводити, збирати, зберігати та передавати інформацію. Одноразове введення даних у джерело інформації й інтеграції систем підприємства дозволяє усунути надмірне введення даних, підвищити їх достовірність і необхідність виправляти помилки, виникнення яких неминуче.

4. *Принцип обробки інформації її генератором.* З урахуванням того, що управління інтелектуальним капіталом значною мірою є управлінням інформацією, виникає потреба в скороченні лінійних зв'язків та оптимізації інформаційного потоку. У зв'язку з цим доцільним видається включення обробки інформації в реальний процес, який генерує таку інформацію. Це дозволить скоротити час обробки останньої й кількість помилок, що виникають в окресленому процесі.

5. *Принцип координації процесів, що ведуть до загального результату.* Характерна риса організації творчих робіт – паралельна обробка інформації. Різні творчі групи виконують одну й ту саму функцію, або різні групи виконують різні функції, що ведуть до загального результату. Одночасне виконання різних етапів роботи економить час, але у фазі інтеграції й тестування часто виникають неузгодженості. Дотримання принципу координації процесів, що ведуть до загального результату, дозволяє створювати зв'язки між паралельними функціями та координувати відповідні дії в процесі їх здійснення, а не після закінчення.

6. *Принцип децентралізації в процесі ухвалення рішення.* Специфіка наукомісткої діяльності зумовлює високий ступінь відповідальності співробітників за рішення, що приймаються ними. Сучасні інформаційні технології дозволяють фіксувати й обробляти дані, а експертні системи здатні певною мірою надавати знання, необхідні співробітникам для самостійного ухвалення рішення щодо інтелектуальних активів. Кількість рівнів ієрархії управління, таким чином, можна зменшити, а саму організацію – зробити компактнішою. У зв'язку з цим роль керівника змінюється: з контролера й керівника він перетворюється на помічника та наставника.

7. *Принцип інтеграції контролю в процес управління інтелектуальним капіталом.* Як уже було відмічено, процес творчої діяльності досить складний з погляду його контролю. Дотримання принципу інтеграції контролю в цей процес дозволяє здійснювати самостійний контроль проміжних результатів, що є антиподом бюрократичних принципів.

Особливий характер процесу управління інтелектуальним капіталом обумовлюється наявністю завдань, що ускладнюють цей процес у сучасних умовах господарювання. Ідеться, зокрема, про таке:

- потребу в значних інвестиціях у процесі створення інтелектуальних продуктів, потребу підтримки в силі виняткових

прав і забезпечення застережних недобросовісної конкуренції заходів;

- необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців для наукових, виробничих і управлінських процесів;

- необхідність в інформатизації бізнес-процесів, у тому числі створення розгалужених баз даних, що дозволяють контролювати процес управління;

- складнощі у визначенні тривалості життєвого циклу наукомісткої продукції з урахуванням прогнозного характеру тривалості життєвого циклу інтелектуальних продуктів;

- різноманіття видів інтелектуальних продуктів, складнощів у їх ідентифікації;

- складність визначення ринкової вартості конкретних інтелектуальних продуктів, визначення їх вкладу у формування вартості кінцевого продукту;

- високий ступіть ризику ухвалення управлінських рішень у сфері управління інтелектуальним капіталом, оскільки отримання гарантованого результату в наукомістких галузях характеризується високою мірою невизначеності;

- необхідність у координації безлічі різних функцій управління інтелектуальним капіталом у процесі створення й виробництва наукомісткої продукції;

- швидке зростання бізнес-простору, захищеного патентами, і складнощів у відстеженні цього процесу, що призводять до порушення прав конкурентів і появи додаткових витрат;

- динамічність інноваційних процесів, яка зумовлюється швидким оновленням усіх видів інтелектуальних активів підприємств, що призводить до внесення постійних корективів в організаційне забезпечення процесу управління;

- тривалий час патентування об'єктів промислової власності.

Механізм управління інтелектуальним капіталом повинен враховувати, що інтелектуальний капітал проявляється у формі промислової власності та у формі авторського та суміжних з ним прав залежно від видів об'єктів права інтелектуальної власності.

Розглядаючи механізм управління будь-якими матеріальними і нематеріальними об'єктами, необхідно виявити сукупність інструментів, що впливають на процес управління, а також здійснити їх аналіз із метою визначення найбільш ефективного підходу до його реалізації. Інструменти зовнішнього середовища характеризуються взаємовідносинами з партнерами, політико-правовим середовищем, наявністю конкурентів, прямих і зворотних комунікаційних каналів із зо-

внішніми аудиторіями, місткістю існуючого і потенційних ринків, зовнішнім іміджем підприємств, екологічним станом. До інструментів внутрішнього середовища можуть бути включені маркетингові, фінансово-економічні, організаційні, кадрові, інформаційні, виробничі і ділова активність підприємств. Усі ці інструменти прямо застосовуються в процесі формування й використання інтелектуального капіталу, а опосередковано – у процесі створення кінцевого інтелектуального продукту, що надходить на ринок. Ефективне використання перерахованих інструментів у процесі управління інтелектуальним капіталом дозволить підвищити обґрунтованість і якість управлінських рішень, що приймаються на стратегічному, тактичному й оперативному рівнях управління.

Найефективнішим з підходів реалізації сучасного механізму управління інтелектуальним капіталом вважаємо системний, зміст якого простою мовою можна окреслити так: не упускати з виду жодну з управлінських задач, без розв'язання яких реалізація цілей не буде можливою або повною, виявляти й враховувати взаємозв'язок між функціями, що забезпечують розв'язання таких задач.

Висновки

Використання системного підходу під час побудови й функціонування механізму управління інтелектуальним капіталом забезпечує цілеспрямованість і високоефективну взаємодію всіх її елементів, про які йшлося в цій статті. А це, своєю чергою, стане запорукою високого рівня інноваційної активності, забезпечить високу технологічність продукції, а отже, гарантує конкурентоспроможність і стабільність підприємства.

Список використаних джерел

1. Андриссен Д., Тиссен Р. Невесомое богатство. Определите стоимость вашей компании в экономике нематериальных активов / Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 304 с.
2. Багдасаров М.И. Интеллектуальный капитал в системе корпоративных отношений. Автореф. канд. соц. наук. – М.: РАН, 2008. – С. 11–12.
3. Букович У., Уильямс Р. Управление знаниями: руководство к действию: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2003. – С. 178.
4. Козаченко А.В. Принципиальные подходы к организации управления знаниями в современных предприятиях: [Текст] / А.В. Козаченко, О.В. Гуськова // Прометей. – Вип. 3(12). – Донецьк: СПТОВ «ДЕГ», ІЕПІ НАНУ, 2003. – С. 95–105.